

2. Struktura in učinkovitost procesov odločanja

Situacija med odpravo je bolj kritična, kot v pripravljalnem obdobju. Proces odločanja je treba torej malo spremeniti. Po mnenju članov odprave Lotse je bil proces odločanja za malenkost bolj avtoritativen, a še vedno zelo demokratičen.

3. Zadovoljstvo in povezanost skupine

Zadovoljstvo in dobri odnosi v skupini so med odpravo še bolj potrebni kot prej. Skupina deluje izolirano, fizične obremenitve so velikanske, vremenske razmere slabe. Uspejo samo dobro povezane skupine, v katerih člani doživljajo globoke občutke zadovoljstva.

Sodelovanje med člani odprave je bilo ocenjeno nekoliko nižje kot na koncu priprav. Mogoče to lahko pripišemo dejstvu, da so ocenjevali takoj po odpravi, ko so bili še pod vtisom izrednih obremenitev, ki se izražajo tudi v medsebojnih odnosih. To najlepše označuje izjava člana odprave: »Potem, ko dva meseca živiš stalno skupaj s prijatelji v izredno težavnih pogojih, te prične motiti tudi to, kako prijatelj nese žlico v usta.« Vložen trud se je na odpravi obrestoval podobno kot v pripravljalnem obdobju. Razlika je le v tem, da so odstopanja individualnih rezultatov nekoliko večja. Cilj odprave je v obdobju dela na hribu bolj oprijemljiv, realnejši kot med pripravami. To naj bi pomenilo tudi višje ocene obrestovanja truda. Temu pa ni bilo tako. Vzrok je mogoče v dejstvu, da je bil cilj odprave kljub vsemu vrh Lotseja po južni steni. Preplezana stena ni mogla nuditi takega zadovoljstva, kot bi ga vrh. Člani, ki so bili bolj uspešni, so presenetljivo izrazili manjše zadovoljstvo z odpravo.

Na odpravi so imeli člani dovolj možnosti izraziti svoje mnenje v skupini. To se ujema tudi z oceno demokratičnosti načina v vodstvu. Res pa je tudi, da je med odpravo težko upoštevati vsako mnenje članov.

S tem vprašalnikom smo želeli nekoliko osvetliti vzdušje na odpravi in počutje članov. Metoda pa je precej preprosta, zato pretirano veliko informacij tudi ne daje. Rezultate je potrebno interpretirati v povezavi z drugimi ocenami iz obdobja odprave. Samo celostna ocena nam bo dala pravo sliko dogajanj med odpravo.

Prav tako, kot načrt dela smo tudi poročilo razdelili na tri dele: v obdobje pred odpravo, na odpravi in po njej. Prvi del smo predstavili, več o drugih dveh pa v naslednjih številkah.

OSP: VAS, STENA, DOLINA

I. DEL

ZAKAJ, KJE, KAKO

Uvod

»Osp, v Ōspu, osápski, Osápci, ... Gručasta vas v Osapski dolini, ki se začena pod Črnim kalom in sega čez jugoslovansko-italijansko mejo do Žaveljskega zaliva. Dolino omejujejo: Na severovzhodni strani strmo pobočje kraške planote Breg, na jugozahodu flišni hribi z razglednim Tinjanskim hribom na čelu...«

V lapidarnem stilu pisani tekst v I. delu delu Krajevnega leksikona Slovenije takole predlaga ta kraj. V množici opisanih naselij bi si prav tega opisa ne izbral, ko bi ne iskal kratke informacije, preden sem začel zbirati material za pisanje plezalnega vodnička po steni nad vasjo. »Kratka informacija« je tako sčasoma odkrila kup zanimivosti, ki nekaj pomenijo tudi neplezalcem, kajti celo »običajni« turisti bi se bolje poučeni tod prav gotovo raje ustavljali.

Beseda je dala besedo in tovariši iz alpinističnega odseka, iz muzeja ter od drugod, so prevzeli dolžnosti, ki so jim bliže po poklicu ali po zanimanju in tako je poleg plezalnega vodnička začel nastajati tudi sveženj tekstov, ki jih, menim, prav lahko objavi tudi PV, že zaradi tega, ker mimo Ospa drži Slovenska planinska pot št. 1. Prepričan sem, da bo večina bralcev zvedela marsikaj, kar jim sicer ne bi nikoli bilo dosegljivo brez vnetega iskanja po literaturi in po terenu.

Kako pridemo tja

Za obiskovalce iz notranjosti Slovenije velja, da nekaj metrov pod črnokalskim spomenikom padlim prekomorcem zavijejo v smeri kašipota desno in po slabih tridesetih urah prijetne hoje ali nekaj minutah vožnje po asfaltu, se jim na desni odpro ostanki velikanske podorne jame, ki ji pravimo Osapska stena. Kot amfiteater obkroža vasico Osp in jo varuje pred burjo. Nekaj sto metrov pred vasjo je v istem območju še podoben

Osapska stena kot amfiteater obkroža vasico in jo varuje pred burjo.
Na fotografiji je le levi del stene

Foto Andrej J. Dernikovič

le veliko manjši podor z jamo — Mišjo pečjo. V vasico, ki je brez trgovine in gostilne (ne pa brez vode in vina) pridemo po transversalni poti št. 1 z gradu Socerb. Pot še na enem delu teče po prepadnem robu stene, nato se v širokih zavojih spusti po desnem (orografsko) pobočju do vaške cerkvice, na drugi strani vasi prečka polje in se povzpne na razgledni Tinjan.

Posamezni deli vasi se imenujejo Pod steno, Katimara, Mlinarji. Pod velikansko previsno steno je jama, ki ji domačini pravijo Grad, kjer še dandanes vidimo ostanke mogočnega zidovja, ki je rabilo domačinom za zavetišče pred Turki in pred bombniki, ki so med 2. svetovno vojno leteli nad Trst. Tudi levo, strmo, travnato pobočje ima svoje ime — Babna in bi ne bilo kaj prida zanimivo, če ne bi skrivalo vhoda v manjšo jamo (Babno bužo), ki je med vojno rabila za zatočišče ilegalcem (na fotografiji je to mesto označeno s piko).

V vasi je vedno več obnovljenih hiš. Te spet prinašajo življenje, ki tod ni nikoli zamrlo. Osp ima namreč kar bogato zgodovino.

ANDREJ J. DERNIKOVIČ

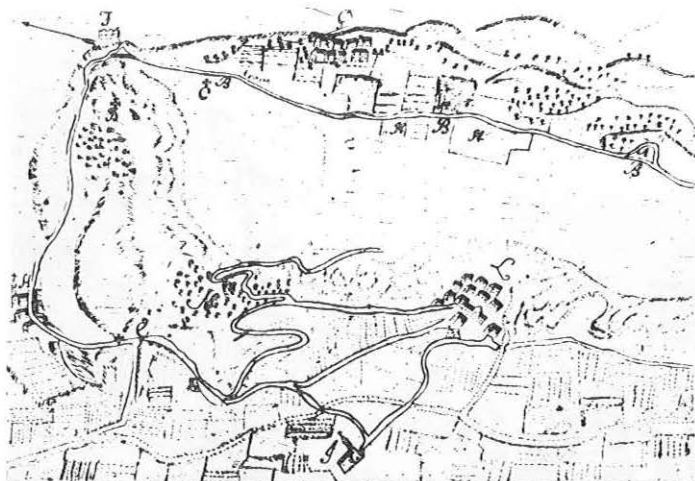
SKOZI PRETEKLOST

Pred leti nas je F. Malečkar¹ popeljal čez Bržanijo do Ospa. Med potjo se je ustavljal predvsem ob speleoloških in geomorfoloških posebnostih tega ozemlja, omenil pa je tudi marsikatero zgodovinsko in drugo zanimivost. Namen tokratnega sestavka je, prikazati nekaj arheoloških ostankov v Osapski dolini, pri tem pa opozoriti na razmere, v kakršnih se je pred dobrim stoletjem začelo terensko arheološko delo.

Preden je Malečkar končal opis Bržanije, se je povzpel na Tinjan (374 m) in se z vrha še enkrat ozrl na prehojeno pot. Začnimo tudi mi s podobnim pogledom, ko naj nas vodi stara karta (sl. 1) tega ozemlja, ki je nastala ob koncu 18. stoletja zaradi mejnih problemov med Beneško republiko in avstrijskim cesarstvom.² V levem zgornjem kotu prepoznamo grad Socerb (F. Castello Imperial S. Servolo), desno vas Kastelec (G. Castellaz villa Imperiale), pod to vasjo obdelana polja in cesto, ki drži proti Črnotičam. Na levi je pod Socerborom vas Prebenek (H. Prebenich villa Imperiale), danes v Italiji. Celotna spodnja stran risbe prikazuje obdelano dolino, prepredeno s potmi. Izpod Osapske stene izvira Reka, ki tedaj v dolini še ni bila regulirana. Ne bi se na tem mestu toliko ustavljali ob pogledu na karto, ko bi na njej ne bila upodobljena tudi

¹ Franc Malečkar, Brčanjia — svet med Krasom in Šavrinskim gričevjem, Planinski vestnik 77/11, 1977, str. 702—705.

² Luciano Lago in Claudio Rossit, Descriptio Histriae, Collana degli Atti del Centro di ricerche storiche, Rovigno n. 5, Trst 1982, Tav. CXXI.

A. Trstano Villa, in unich, e degli altri castelli, cioè di S. Giovanni, S. Paolo, S. Michele, e S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 B. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 C. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 D. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 E. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 F. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 G. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 H. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 I. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.
 J. S. Andrea, tutti in un solo luogo, e S. Andrea, tutti in un solo luogo.

Slika 1:

Karta iz 18. stol.:
 Pogled na vas, steno in dolino

Stena. Razumljivo je, da risarja kartografa na neobdelani in nenaseljeni steni niso zanimali podrobnosti, lahko pa z enim pogledom zajamemo njen pomen za starejšo poselitev, saj je predstavljala naravno mejo, ki ji sledi tudi nekdanja državna. Še več, obe naselji, tako Osp sam (L. Osp villa veneta) kot opuščena vas Zased (M. Situazion di Xaxat villa veneta ora tutta distrutta) se skrivata pred burjo tik pod Steno, podobno kot tudi Kastelec in Prebenek pod naslednjo, višje ležečo skalno stopnjo, in tako še vas Socerb, pa Črni Kal, Loka, Bezovica in Podpeč v bližini. Na karti ni zajeta, desno od Ospa, vas Gabrovica na enakem položaju. Staro vas Gabrovico v zavetju Stene so Nemci do tal požgali, nova je zgrajena sredi doline.

Pogled na podrobnejšo novo karto Osapske doline ali pa še bolj na letalski posnetek pokaže prehodni pomen doline, naravno pot od Miljskega zaliva (in Trsta)³ proti sedlu pod Črnim Kalom in naprej proti notranjosti Istre. Ne s površine, pač pa z zraka je moč opaziti staro delitev v ritmu okoli 750 m, kar ustreza rimski parcelni razdelitvi — centuriaciji. Današnja cestna mreža se je delno naslonila na to dve tisočletji staro posestno delitev, ki pa jo bodo morale bodoče arheološke raziskave še bolj opredeliti. Lahko domnevamo, da je bila Osapska dolina obljudena že v starejši kamni dobi, saj poznamo iz raziskav v bližnjem Črnem Kalu neandertalčevo orodje. Puljski muzej hrani kamnito rezilo iz mlajše kamene dobe, ki so ga našli pred leti v Ospu⁴ (sl. 2); domneve o prazgodovinskem naselju »gradišču« nad Osapsko steno so še nepreverjene.⁵ Če se še enkrat povrnemo k Steni, ne moremo mimo njene jame, imenovane tudi Jama v Gradu (kataster jam št. 1145), ki je dajala zavetje v težkih razdobjih: vanjo se je zatekel človek v prazgodovini, posamezne najdbe pričajo, da se je v njej mudil tudi v rimskem času vsaj občasno,⁶ ob turški nevarnosti je zgradil utrdbo — tabor — kot pribežališče za ljudi in živino, med zadnjo vojno pa je v bližnji Babni buži delovala okrožna partizanska tehnika Snežnik.

Osapska dolina je zgodaj pritegnila pozornost arheologov. Pravzaprav so prve arheološke ostanke zapazili koprski in tržaški izletniki in lovci, ki so zahajali v te kraje. Tako je že leta 1880 D. Manzoni iz Kopra pisal T. Lucianiju v Trst,⁷ da naj bi organiziral izkopavanje prazgodovinskih ostankov v Osapski jami. O usodi teh izkopavanj ne vemo dosti, pač pa iz pisma izvemo več o tedanjem napetem narodnostno-političnem ozračju: »... (za izkopavanja) uporabi Marchesettija in ne Klodiča, za boga! Slednji je fana-

³ Patrizia Piani, Strutture portuali romane di Stramare di Muggia, Archeologia Veneta 4, Padova 1981, str. 115—132.

⁴ Arheološki muzej Istre, Pula, inv. št. 174, OSP.

⁵ Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975, str. 142.

⁶ Dr. France Leben, na istem mestu.

⁷ Domenico Manzoni piše Tomasu Lucianiju 12. 3. 1880. Pismo hrani Naučna biblioteka Pula, VIII/XVI/4.

tičen panslavist in sposoben škoditi... Prav tako se ne da računati na župana iz Doline: tudi ta je opasen! Enako tudi učitelj iz Ospa... (Vsi ti) bi mogli vaščane prepričati, da je naša arheološka ekipa skupina italijanskih vohunov...» Terene pri Ospu si je kljub vsemu že spomladi istega leta (1880) ogledal omenjeni dr. Carlo Marchesetti, tržaški naravoslovec in arheolog. Prav njemu se lahko zahvalimo za prve opise rimskega najdišča na Grubeljcah.⁸ Še bolj natančno pa zvemo, o tem iz njegovega pisma,⁹ kjer sporoča, da si je ogledal ostanke stavb z mozaiki v majhni globini, cevi vodovodne napeljave izpod Koroške stene pod Socerbom in še več drobnih predmetov. V muzej v Trst je izročil dve opeki z žigi opekarn in domneval,

I. T. IVS + PANSIANA

da je drugi žig pripadal nekemu tržaškemu škofu iz srednjega veka. Pismo je zaključil z ugotovitvijo, da »... nadaljnje raziskave (starin v Ospu) mi omejuje delo na moji Gei in Flori...«. Tokrat je še prevladoval klic narave, pozneje pa se je C. Marchesetti vedno bolj obračal k starinam. Zmotil se je pri razlagi drugega žiga. Žig nedvomno pripada pogostim žigom na rimskih opekah z oznako lastnika oziroma zakupnika opekarn Lucija Statija lusa (L. St. lusi).

Kmalu zatem je izšel tudi sestavek izpod peresa G. Vatova o nadaljnjih zapažanjih na tem najdišču, hkrati z opisom najdišča Na vardi.¹⁰ Dodane so pripovedi domačinov — predvsem Mateja Deška iz Ospa — o zakladu, ki da je bil odkrit na Grubeljcah, pa o stebrih, ki da so jih prenesli na zvonik farne cerkve v vasi (še danes so tam!). Obe najdišči ležita malo nižje od porušene (beneške) vasi Zased (Xaxat), a še vedno v zavetju Osapske stene. Danes stoji na Grubeljcah nekaj novejših hiš; ob gradnjah so stalno prihajali na dan zidovi in podi ter predmeti iz rimske dobe, a večina se jih je porazgubila. Celo najdišče leži na vršaju Zasedskega potoka, ki priteka izpod stene in teče danes po regulirani strugi v Osapsko reko, nekdanj pa se je, kot povedo domačini, razlival levo in desno. V hiši št. 88 je v zidan kos rimskega nagrobnika¹¹ z delno ohranjenim napisom (sl. 3), ki pa je vseeno dovolj zgovoren, da nam razkrije pripadnost neznanega pokojnika tržaški tribus Pupinia, s tem pa tudi, da je Osp v rimskem času

⁸ Nepodpisana notica v L'Unione VI/10, Koper 25. 2. 1880, str. 4.

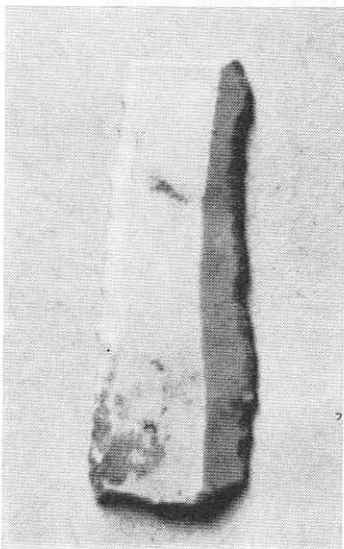
⁹ Dr. Carlo Marchesetti piše Tomasu Lucianiju 18. 4. 1880. Pismo hrani Naučna biblioteka Pula, VIII/XVII/1.

¹⁰ Giuseppe Vatova, Ospu e le antichità romane, L'Unione VI/11, 9. 3. 1880, str. 3.

¹¹ Varstvo spomenikov 23, Ljubljana 1981, str. 69.

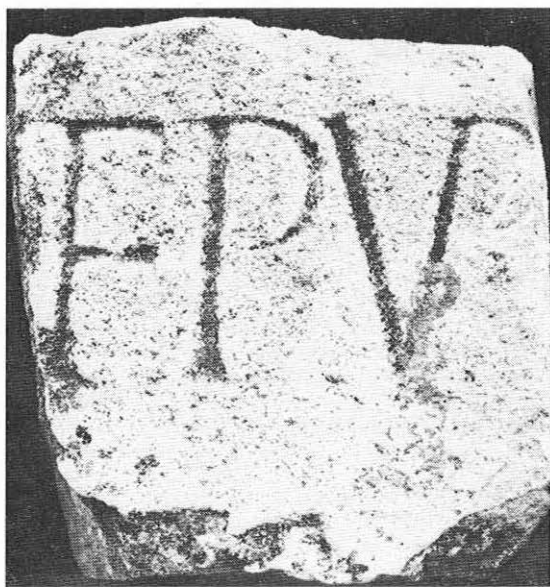
Slika 2:

Kamnitó rezilo, povečano 2 : 1

Slika 3:

Odlomek rimskega nagrobnika

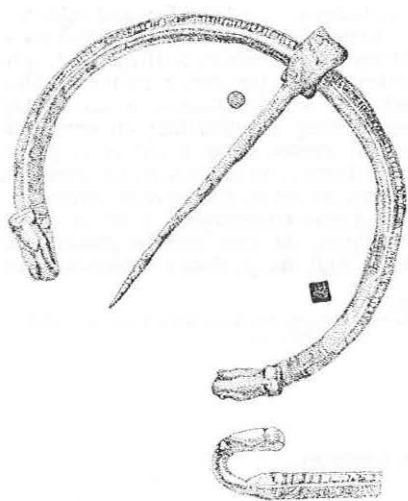

pripadal tržaškemu teritorialnemu območju — ageru. Na tem mestu je konec prejšnjega stoletja izkopaval tržaški muzej. Kot razberemo iz poročila,¹² so naleteli na bogato rimsko grobnico. V razmerah takratnega medsebojnega nezaupanja, a tudi iredentistične arogance so odhajale najdbe v razne muzeje, še več se jih je razgubilo, najdišča pa so utonila v pozabo.

Tako kot za poselitev v prazgodovini nimamo dosti direktnih dokazov, tudi o življenju v zgodnjem srednjem veku ne vemo dosti. Le darilna listina iz leta 1067, ko cesar podeljuje Osp freisinški škofiji nam posredno dokazuje, da je bil kraj naseljen s Slovenci, kot hkrati omenjena bližnja vas Loka, kjer smo v zadnjih letih izkopali rimsko in še bolj pomembno staroslovansko grobišče.

MATEJ ŽUPANČIČ

¹² Dr. Karl Moser, Mittheilungen der Centralcommission 23, Dunaj 1897, str. 169/170.

Rimska bronasta spona z Grubeljc pri Opu